

LUKEMISTA NUORISOLLE

Lastenkulttuuria työväestölle ja työväestöstä?

Niklas Bengtsson

FM, tietokirjailija, Helsinki

Julkinen keskustelu suomenkielisen lastenlehden perustamisesta alkoi vuonna 1855, kun nimimerkki K.W. käsitteli lukutaidon edistämistä ja lastenlehden perustamista 14. heinäkuuta päivätyssä *Kuopio Tidningissä*. Lastenlehtikaavilujaan K.W. taustoitti toteamalla, että laajalle levinnyt *Suometar* oli vaikuttanut talonpoikien lukutaitoon. Hän painotti silti, että siitä ei ole ollut apua lasten lukutaitoon. *Suometarta* ei ollut kirjoitettu lapsille. Hänestä jopa ne, joiden lukutaito oli parempi, pitivät sanomalehteä vaikealukuisena. Ymmärtääksseen sanomalehteä monien aikuisten oli uhrattava paljon aikaa sen lukemiseen.

Suomenkieliselle lastenlehdelle oli sosiaalinen tilaus. Vaikka lehti olisi tarkoitettu lapsille, siitä olisi K.W.:n mielestä ollut hyötyä myös niille aikuisille, joiden lukutaito ei ollut sujuvaa ja joiden tietotaidot kaipaivat täydennystä. Lastenlehdellä oli laajaa merkitystä kansan sivistykselle. Se saattoi tavoittaa suomenkieliset talonpojat ja myös maaseudun muun väestön. K.W. kirjoitti helppolukuisuudesta kappaleen mittaisella virkkeellä:

För att nu hos allmogens barn wäcka och gifwa näring åt den omnämnda läslusten genom en på samma gång roande, uppbyggelig och lärörik, men framför allt mycket lättfattlig läsning, som äfwen komme sådana äldre personer till nytta, som äro barnen i wetande jemlika, – för att äfwen hos de okunnigaste grundläggä helst så mycken insigt om wärdet af läsning, att de sjelfnant bereda sina barn tillfälle att lära mera än föräldrarne, eller åtminstone ej hindra dem från att begagna tillfälle härtill, och för att sålunda underlätta och befrämja införandet af förbättrad folkunderwising, wore

det efter min tanke i högsta mätto önskeligt, att män, som egde förmåga till utförande af ett slikt företag, skulle taga exempel af E o s och skrifuwa en barn tidning på finska.

Kirjoittajan mainitsema *Eos* (1854–1866) oli ruotsinkielinen, ensimmäinen Suomessa julkaistu lastenlehti.

K.W. oli tietoinen hankkeen taloudellisista ongelmista. Siksi hän ehdotti, että *Suometar* pyrki saamaan ihmiset kiinnostumaan lastenlehdestä ja että papit ja muut yhteiskunnan tukipyylvää tukisivat sitä tilauksilla. Lisäksi tukitilaajat voisivat jakaa lehteä ilmaiseksi köyhille, hyvämaineisille ja lukutaitoisille lapsille, jotka voisivat lukea sitä sunnuntaisin halukaille ääneen. Lehtien ja kirjojen lukeminen ääneen lähipiirille oli normaalia 1800-luvun puolivälissä. Jos lastenlehti olisi hyvin toimitettu, lukijoiden ja lehtitilausten määrät kasvaisivat K.W.:n mielestä nopeasti. Hän katsoi niin ikään, että olisi ollut monia muita toimia verrattomasti hedelmällisempää antaa varattomille lapsille heille tarkoitettuja lehtiä köyhäinhoitolaitoksen kautta. Viittaamalla varattomuuteen K.W. tarkoitti ilmeisesti maattoman maalaisväestön lapsia. Köyhäinhoitolaitoksen tuomin esiin heijastelee puolestaan seurakuntien toimintaa.

K.W.:n ehdotus ei jäänyt ainoaksi pohdinnaksi. Aiheeseen tartuttiin 14. syyskuuta 1855 päivätyssä *Wiborgin* anonyymissa kirjoituksessa *En barntidning på finska*. Siinä korostettiin suomenkielisen lastenlehden tarpeellisuutta nostamalla esiin talonpoikien vähäinen kiinnostus lukemista kohtaan. Lukuhalujen niuk-

Utgifven af Lärareföreningen Hälsa och Nykterhet.

Pris:
 då minst 10 ex. beställes direkte från redaktionen är priset 3 penni per nummer; annars 5 penni.

N:o 6.
 Redaktör: **Alli Trygg.**

Tidningen erhålles
 från redaktionen, Folkets Hem, Helsingfors
 och utkommer en gång i veckan.

kuus johtui pitkälti siitä, millaista opetusta lapsille tarjottiin talonpoikien piirissä. Lapset ohjattiin opettelemaan *Katekismus* mekaanisesti ulkoa, mutta heitä ei opetettu ymmärtämään sitä. Ei ollutkaan ihme, että talonpojat eivät innostuneet lukemisesta. Lukutaitoisten vanhempien lapsilla tilanne oli toinen, kirjoittaja totesi.

Viipurilaislehden kirjoittajasta kaikkien isänmaan ystävien tuli kannattaa suomenkielisen lastenlehden perustamista, mutta uuden lehden ei tullut ottaa mallia *Eoksesta*. Hänen mielestään suomenkielisen lastenlehden tuli olla kirjoitusotteeltaan *Eosta* populaarimpi, koska suomenkielisten lukutaito ja -halut olivat heikot. Kiinnostumattomuus lukemiseen ja lukemisaineiston puute katoaisivat ainakin osittain kansantajuisemman lastenlehden myötä.

Viipurilaislehden kirjoittajakin pohti suomenkielisen lehden taloutta. Vaikka talonpojat eivät itse ymmärtäisi hankkeen merkitystä, lehtiprojektilla ei olisi huolta. Hän uskoi K.W.:n tapaan, että kuntien tukipylyväistä löytyisi hyväntahtoisia tilaajia, jotka jakaisivat tarvitseville lehtiä ilmaiseksi. Tämä liittyi hänen mielestään aikakauden henkeen, jonka myötä yleishyödyllisiä yrityksiä alettiin arvostaa.

Kuten totesin, *Wiborgin* teksti julkaistiin 14. syyskuuta 1855. Ehkä viipurilaislehdessä oltiin jo silloin tietoisia suomenkielisen lastenlehden julkaisuluvan hakemisesta, sillä *Lukemista Nuorisolle* -lehdelle myönnettiin julkaisulupa saman vuoden lokakuun 17. päivänä.¹ Mikäli arvelu pitää paikkansa, *Wiborgin* tavoitteena oli saada osa lehtihankkeen kuniasta ja ideoinnista, vaikka se nostikin

Kuopio Tidningin kirjeenvaihtajan osuuden näyttävästi esiin. Toimimalla näin se vähensi hankkeeseen ryhtyvien itsenäistä merkitystä. Lastenlehti-ideat tulivat muualta, eivät niiden toteuttajilta. Positiivisessa hengessä kirjoitettu *Wiborgin* teksti on tulkittavissa osittain ilmentymänä lehdistön keskinäisestä kilpailusta. Toisaalta tekstissä voi tunnistaa tuulahduksen aikakauden aatteellisesta ilmapiiristä, pyrkimyksen rakentaa isänmaata ja isänmaallisuutta. Ensisijaisesti lehden perustamista käsitelleet kirjoitukset näkivät talonpojat uuden lehden kohderyhmänä. Toisaalta myös varattomat vaikuttavat kuuluneen kohderyhmään, sillä molemmissa kirjoituksissa nostettiin esiin tarve jakaa lehteä ilmaiseksi. Siten myös torpparit ja mäkitupalaiset lapsineen vaikuttavat olleen osa kohderyhmää.

Kun tieto lastenlehden perustamisesta tuli julki, hanketta käsiteltiin monessa lehdessä² jo ennen ensimmäisen numeron ilmestymistä. Esimerkiksi 10. joulukuuta 1855 päivätty *Morgonbladet* tarkasteli hanketta luokkatietoisin odotuksin. Lastenlehdellä toivottiin olevan vaikutusta alempien luokkien koulutukseen, mutta sen odotettiin tuovan helpotusta myös ruotsinkielisille vanhemmille. He saattoivat nyt tutustuttaa lapsensa kieleen, jonka tunteminen tuli yhä tärkeämmäksi.

Joulukuun 11. päivänä 1855 päivätyn *Åbo Underrättelserin* mukaan *Eoksen* hengessä tehtävän lehden tulevaisuutta ei voitu ennakoita. Silti sen arveltiin olevan vaikuttavampi kuin monet muut yritykset yhdessä. Erityisesti annettiin arvoa sille, että koulutus leviäisi kaikkiin yhteiskuntaluokkiin. Lastenlehden merkitys lukutaidon edistämässä rinnastettiin pappien toimiin:

1 *Helsingfors Tidningar*, 20.10.1855.

2 Ks. *Helsingfors Tidningar*, 82/1855, *Åbo Underrättelser*, 84/1855, *Suometar*, 43/1855, *Litteraturblad*, 12/1855, *Helsingfors Tidningar*, 94/1855, *Kuopio Tidning*, 49/1855, *Morgonbladet*, 95/1855, *Åbo Underrättelser*, 98/1855, *Suometar*, 52/1855. Lisäksi kustantajan ennakkomainontaa julkaistiin *Suomettaressa* 48 & 50/1855 ja *Helsingfors Tidningarissa* 94/1855.

Gäller det om hvarje folkskrift eller tidning som kan lifwa läslusten hos Finlands allmoge och wäcka honom till befinning och eftertänka, till själensoch hjertats lyftning och förädling, till andlig och lekamlig werksamhet, gäller det säga wi, att de utgöra "presternas bästa bundsförwandter" i den stridande församlingen; huru mycket mer skall det ej gälla denna barntidning, hwars mål går presternas sträfwan så nära. Det ligger således i det allmänna bästa att hwar i sin stad, hwad på honom ankommer, befordra spridandet af den gäneliga läsning, som erbjudes folket.

Uutta julkaisua ei nähty *Åbo Underrättelserissä-kään* pelkkään lapsille suunnattuna lehtenä. Sen sijaan siitä tulisi olemaan hyötyä koko kansan sivistämisen kannalta.

Kun *Lukemista Nuorisolle* alkoi ilmestyä vuonna 1856, se sai runsaasti positiivista huomiota niin suomen- kuin ruotsinkielisissäkin lehdissä. Julkaisua käsiteltiin sisällön, ei lukijakunnan näkökulmasta – yhtä vaikutusvaltaista lehteä lukuun ottamatta.³ Uuden lehden ylistäjiin liittyi toimittaja, professori J. V. Snellman (1806–1881), joka kirjoitti siitä *Litteraturbladissa 6/1856* positiivisen sävyyn. Uusi lehti oli Snellmanin mielestä tärkeä kansanopetuksen kannalta. Se oli korvaamaton lahja suomalaisille nuorille, sillä heille ei ollut vielä riittävän paljon tarjolla hyvää luettavaa. Snellman näki lehden ensisijaisesti nuorten julkaisuna, mutta hänen mielestään se tarjosi opittavaa myös sitä tilaaville vanhemmille. Lehden kohderyhmään kuului Snellmanin mielestä muitakin kuin lapsia.

Ensimmäinen itsenäinen suomenkielinen lastenlehti

Lukemista Nuorisolle -lehden ensimmäisen numeron ilmestymisajankohdaksi on merkitty tammikuu 1856 ja viimeisen – numeron 21 – vastaavasti saman vuoden marraskuu. Lehden toimittajaksi oli valittu Eero Salmelainen (1830–1867), joka tunnettiin jo kansansatu-

kokoelmien toimittajana. Kaksi kertaa kuu-kaudessa ilmestyneen porvoolaislehden kustantaja oli G. L. Söderström (1831–1912). Ensimmäisessä numerossa oli kahdeksan sivua ja peräti kolme kuvaa.

Vaikka *Lukemista Nuorisolle* -lehdelle oli kertynyt jo ennen ilmestymistään luokkatietoisia odotuksia, luokkatietoisuus näkyi siinä niukalti. Lehti koostui pääasiassa uskonnollisista teksteistä, tietokirjallisuudesta, runoista, saduista ja kertomuksista, mutta toisaalta kaikissa tekstityypeissä käsiteltiin jonkin verran köyhiä tai työväkeä.

Ensimmäisen numeron toisena kansilehtitekstinä oli lastensaarna *Jesus on parhain ystäwämme*. Nuoria puhuteltiin saarnassa suoraan ja heidän kotiolonsa huomioitiin. Lukijoiden hellien vanhempien todettiin rakastavan lapsiaan kaikesta sydämestään köyhyydestään huolimatta. Saarnaa voi pitää kädenojennuksena niille, jotka vaativat lehdeltä luokkatietoisuutta. Saarnan viittausta kotiolojen köyhyyteen on pidettävä vähemmän tietoisena pyrkimyksenä huomioida yhteiskuntaluokat, jos ei jopa uskonnolliseen retoriikkaan kuuluvana. Maallisen elämän köyhyyden nostaminen esiin sisälsi ajatuksen taivaallisen elämän rikkaudesta. Saarna onkin luettavissa kahdelle kohderyhmälle suunnattuna tekstinä. Lapset poimivat tekstistä konkreettisen tason eli oikeat köyhät vanhemmat, mutta kristinuskoon perehtyneet vanhemmat tunnistivat sen uskonnollisen merkityksen.

Lastensaarna ei todennäköisesti ollut lehden toimittajan kirjoittama, vaan hänen kääntämänsä. Lehtitekstien kirjoittajia ei useinkaan mainittu 1850-luvulla, eikä *Lukemista Nuorisolle* juuri poikennut tästä käytännöstä.

Kahdeksannessa numerossa julkaistiin kertomus *Parahin kiitos*, jonka alaotsikkona on *Opettawainen kertomus*. Siinä rikas nuorukainen haluaa kiittää Jumalaa paranemisestaan. Nuorukainen päätyy sairastuoteella olevan

3 Ks. *Suometar*, 2, 7, 11, 23, 26 & 50/1856 ja *Helsingfors Tidningar*, 4, 13, 46, 49 & 53/1856.

N:o 2.

Tammikuussa.

1856.

LUKEMISTA NUORISOLLE.

Hinta vuosikerrasta en 80 kop. Porvoossa ja postin kautta 92 kop. hopeassa.

Röyhän lapsen laulu.

Millä maksan maanmon maion,
Millä koston äitin koulun,
Millä waiwat vanhempani?

Maksanko marjoilla kesällä,
Koston koiwun jältöfillä?
Ei marjat mitänä maksa,
Maanmon maitojen eholla,
Ei ne kosta koiwun jället,
Kosta ei kouluja emoni.

Ammunko jontsenen joelta,
Wirralta wiberwän kinnun?
Ei se vielä sittekänä

Maksa ei maitoa emoni,
Kosta ei äitin koululoita,
Ei waiwoja vanhempani.

Maksa Jesus maanmon maiot,
Kosta Luoja äitin koulut,

Maksa waiwat vanhempani,
Suolet kaikki kantajani!

Kant. II. 154.

Olenko Jeesuksen ystävä?

Biiteiksi, nuoret ystäväni, puhuinme Her-rasta Jeesuksesta, joka ystäväämme on parahin, ja muistelimme niiden autuutta ja onnea, joita Hän rakastaa ja suojelee. Waan kulas meistä Hänen ystävänsä on? Tätä olisi tarwis tietääksemme. — Hän sanoo itse: »minä rakastan niitä, jotka minua rakastawat;» waan mistä nyt tiedämme, jos me rakastamme Jeesusta? — Tuulensa muutamia merkkiä olewan, joista Hänen ystävänsä voimme tuntea; ja näistä merkistä juuri tahden tässä teille nyt puhella.

Ensinnäkin voimme sitä Jeesuksen ystävä-tuntea, että he uskolla Hänen sanaansa

köyhän kalastajan pirttiin, jossa ”seisoi kahdeksan melkein alastointa lasta, silmät kyynelissä ja posket ruu’an puutteesta waaleina”. *Parahin kiitos* kuuluu lastenlehden harvinaislaatuisiin työväenelämän kuvauksiin. Kukaan ei hoida lapsia, sillä heidän äitinsä oli kuollut muutamaa päivää aiemmin. Kirjoituksen saattoi tulkita orpolapsikertomukseksi. Se päättyi opetukseen, jonka mukaan armeliaisuus sekä leskien ja orpojen auttaminen on paras kiitos Jumalalle.

Opettavais-uskonnollisiin kertomuksiin kuului yhdeksannen numeron *Weljesten omenat*. Siinä talonpoika tuo vaimolleen ja neljälle pojalleen omenan kullekin tuliaisiksi. Vanhin poika syö omenan, mutta säästää siemenet kasvattaakseen niistä omenapuita. Nuorimmainen hotkii omenansa ja saa vielä äitinsäkin omenasta puolet, mutta heittää siemenet menemään. Keskimmäisten lasten toiminta on yhteiskunnallisesti kiinnostavinta. Toinen heistä kerää kuopuksen heittämät siemenet ja kylvää ne peltoon, mutta oman omenansa hän myy niin, että saattaa ostaa kymmenen omenaa. Isä puistelee päätään ja toteaa, että poika on toiminut viisaasti, mutta ei luonnollisesti. Isän sanoin: ”Warjelkoon Jumala, ett’ei sinusta ahnasta woiton pyytäjää tulisi!”

Vastaus oli luettavissa osaltaan omavaraisaloudessa elävien mielipiteenä, mutta myös heijastuksena aikakauden talouskäytännöistä. Maaseudulla oli yleistä 1800-luvulla, että kaikki tai pääosa tarvittavista tuotteista valmistettiin itse. Tältä osin kertomus tuntuu puhuttelleen varsinkin maaseutuväestöä.

Ensisijaisesti kyse oli silti uskonnollisista arvoista ja *Raamatun* tulkinnasta. Varsinkin neljännen lapsen teko sinetöi tämän tulkintamallin. Eljas, kertomuksen ainoa nimeltä mainittu perheenjäsen, vie omenansa naapurin kuumetautia sairastavalle Yrjölle, vaikka potilas kursailee eikä tahdo ottaa omenaa. Jotta kertomuksen opetus ei olisi jäänyt epäselväksi, isä kysyy lopuksi pojiltaan, kuka toimi parhaimmalla tavalla.

Köyhän hyvät teot palkittiin *Marjan poimija* -nimisessä kertomuksessa, joka julkaistiin numerossa 15. Siinä Irma-tyttö ruokkii latoon päätynyttä sairasta puujalkaista sotamiestä. Kun sotilas kuulee Irman vanhempien olevan vähävaraisia, hän torjuu avun, koska epäilee sen alkuperää. Irma paljastaa poimivansa mansikoita matkallaan naapurikylän kouluun ja saavansa rahaa mansikoiden myymisestä. Irman vanhemmat tietävät tyttänsä toimista ja hyväksyvät ne. He toteavat, että ”itse olemme köyhiä, vaan on monta meitäkin köyhempää, ja semmoisia tulee meidän auttaa, minkä suinkin taidamme”. Kun kenraali kuulee tilanteesta, hän vie potilaan lääkäriin ja palkitsee Irman ja hänen vanhempansa ostamalla heille heidän mökkipahansa. Vanhempien estellessä kenraalia tämä toteaa, että lahja ei ole suuri palkkio tehdystä työstä. Irma olisi ansainnut hänestä paremmankin palkkion, mutta ”sen antaa hänelle kerran vielä taiwaan Jumala”.

Tarinan kiinnostavuus on yksityiskohdissa. Päähenkilö ei ole taustaltaan ylä- tai keskiluokkaa eikä myöskään talonpojan lapsi. Irma ei edusta lehden potentiaalista tilaajakuntaa, eikä hän ole taustaltaan tyypillinen lastenlehden kertomuksen sankari. Hän saattaa olla torpparin lapsi, mutta todennäköisemmin hänen vanhempansa ovat mäkitupalaisia, koska kertomuksessa korostetaan perheen vähävaraisuutta. *Marjan poimija* ei opeta aikakauden tendenssikirjallisuuden tapaan, miten lapsipäähenkilön on suhtauduttava alempiin yhteiskuntaluokkiin. Sen sijaan se opettaa, että köyhien hyvät teot palkitaan sekä tässä maailmassa että tuonpuoleisessa.

Kertomus on kiinnostava myös kouluviitauksensa takia. Kertomuksen pohjalta lukija olettaa, että Irma käy päivittäin naapurikylässä koulua aikana, jolloin kansakoulun organisoimisesta oli vasta alettu keskustella. Missä määrin mäkitupalaisen lapsella olisi ollut aikaa, varaa ja mahdollisuuksia koulunkäyntiin 1800-luvun puolivälissä? Tosin kaupunkeihin oli alettu perustaa köyhäinkouluja ja pikkulas-

ten kouluja väkiluvun kasvaessa 1840-luvulta lähtien. Kaupungeissa toimi myös sunnuntai-kouluja, jotka oli tarkoitettu käsityöläis- ja työläisnuorisolle. Niiden tehtävä oli välittää yleissivistystä, ja vuonna 1842 ne määrättiin pakollisiksi kouluiksi.⁴ Maaseudulla tilanne oli toinen. Siellä kansanopetusta annettiin 1850-luvun alkupuolella – ja vielä pitkään sen jälkeenkin – lukkarin- ja pitäjänkouluissa, kyläkouluissa, kinkerikuulusteluissa ja rippikouluissa. Lastenlehden kertomus olikin sisältöltään poikkeuksellinen aikana, jolloin kirjallisuutta ei arvostettu kansan keskuudessa.⁵

Ryysyjä ja rikkautta – tietokirjallisuutta lapsille

Kuudenteen numeroon valittu anonyymin kirjoittajan *Kaarina Maunutar* -artikkeli oli ainoa lehdessä julkaistu henkilöhistoriallinen teksti, jonka kohteena oli nainen. Siinä kuningas Eerik XIV (1533–1577) poimii pähkinänmyyjänä toimineen Kaarina Maunuttaren eli Karin Mänsdotterin (1550–1612) hoviinsa ja menee hänen kanssaan kaksi kertaa naimisiin, jotta tämä saisi kuningattaren aseman. Artikkelissa käsitellään valtataisteluita ja kuninkaan syrjäyttämistä, mutta samalla luodaan kuva kuningattareksi nousseesta naisesta. Hänet esitetään auttavaisena työläistyttönä, hempeänä, hovitavat helposti omaksuvana, miellyttäväkäytöksisenä, oppivaisena ja kauniina. Artikkelissa korostetaan puolisoiden epäsuureista rakkautta muun muassa kuninkaan laululla:

*Ei Kaarinalla rikkautta,
Mitäpä siitä huolinkaan;
Hänellä ompi rakkautta
Ja se paras minusta waan.
Seuratkoon miki mieltähän:
Mie en heitä tyttöän.*

Kaarina Maunuttaren elämässä oli kyse tosielämän ryysyistä rikkauksiin -tarinasta samoin kuin kymmenennen numeron kertomuksessa *Nöyryys saa kostonsa*. Siinä sikopaimen Felix eli Felice Peretti (1521–1590) päätyi paaviksi. Tämä suurta yleisöä puhutteleva satu- ja kertomustyyppejä tunnetaan jo faaraoiden Egyptistä, jossa *Kabden veljeksien sadun* -nimellä kulkeva *Anup ja Bata* kertoi maatyöläisen nousemisesta hallitsijaksi.⁶ Tosin ylempiin sosiaaliluokkiin siirtymisestä kertovat sadut alkoivat yleistyä Euroopassa vasta 1550-luvun jälkeen.⁷ Siten tosipohjaisilla historiallisilla artikkeleilla oli vahva kerronnallinen pohja.

Lukemista Nuorisolle -lehden numerossa 19 oli lastenkulttuurin kannalta huomionarvoinen anonyymi artikkeli *Kuinlapset Lonnissa viettävät pyhäpäivänsä*. Pyhäkoulupäivän kulun ohella siinä kuvataan lyhyesti lasten omaa vapaa-aikaa:

Siitä kello kuuteen on joutoaikaa, jota kukin viettää mieltänsä myöten: mikä lukee jotakuta kirjaa kotonansa, mikä taas käypi köyhiä naapuriansa katsomassa, osoittaakseen heille jotakin maallista apua elikkä Jumalan sanaa ja armolupauksia heille selittääkseen.

Lasten omaa toimintaa ja kulttuuria ei näihin aikoihin juuri käsitelty asiapohjaisissa lehtikirjoituksissa. Siten teksti oli poikkeuksellinen lapsuuden historian tallentajana, vaikka aiheena ei ollutkaan suomalaisten lasten elämä. Samalla teksti tuntuu viittaavan siihen, että lapsilukijoiden tulisi konkreettisesti auttaa köyhiä naapureitaan ja keskustella heidän kanssaan kristinuskosta. Epäselväksi jää, mitä köyhien lasten pitäisi sanan kuulemisen ohella tehdä.

4 Aimo Halila, "Kansanopetus," teoksessa *Suomen kulttuurihistoria*, vol. 2, *Autonomian aika*, toim. Päiviö Tommila, Aimo Reitala & Veikko Kallio (Helsinki: WSOY, 1983), 166.

5 Vrt. Halila, "Kansanopetus," 165, 167.

6 Niklas Bengtsson, *Sadunkertojat: Satuperinnettä Kaksoisvirranmaasta 1900-luvun alkuun* (Helsinki: Avain, 2019), 23.

7 Satu Apo, *Ihmesatujen historia* (Helsinki: SKS, 2018), 37–38.

Lehtisaduista kirjallisuudeksi

Lukemista Nuorisolle -lehdessä oli vain 15 proosa faabelia ja kolme runofaabelia kymmenkunnan ihmesadun ja muutaman hölmöläissadun lisäksi. Ei ole yllättävää, että faabeleissa oli niukalti työväenkuvausta. Poikkeuksen muodosti toisessa numerossa julkaistu *Muuriainen ja Paimen* -faabeli, jossa otsikosta huolimatta paimen on sivuosassa. Satu kertoo koston kierteestä. Paimen on polttanut muurahaispesän muurahaisen purtua häntä. Niinpä muurahainen hakee apua Jumalalta. Varsinaiseksi tarinaksi muodostuu Jumalan suuttuminen muurahaiselle ja kiistan todistajan, hämähäkin, palkitseminen.

Neljännän numeron *Satu Pienestä Paavosta* kertoo mökin pojasta, joka näkee enkelin äitinsä kuolinvuoteella. Anonyymi satu kuului ajalle tyyppillisten orpopoikien ja -tyttöjen kovia kokemuksia kuvaileviin tunteellis-uskonnollisiin satuihin.

Kahdeksannen numeron monivaiheisessa veijarisadussa *Weljesten perintö* vanhemmat veljet ovat uutteria, mutta nuorin veli, Tuhkimo, joka makailee uunin päällä, onnistuu lopulta huiputtamaan itselleen kultaa ja hopeaa Wete hisen pojalta. Siten satu kuuluu ryysyistä rikkauksiin -perinteeseen.

Kymmenennessä numerossa julkaistussa *Pieksun nokassa* -sadussa jättiläinen istuu kirkon katolla, koska hänen on ommeltava pieksut itselleen. Ompeluksen pikilangat riippuvat maassa, ja mies ajaa reellään niihin. Samalla jättiläinen vetää lankaa äijineen ja hevosineen ompeleeseensa. Niinpä hänen on vasaroitava rikat tasaisiksi. Jättiläinen on toimintansa takia harvinainen fantasiahahmojen luokassa. Fantasiaolentoja ei esitetä useinkaan työntekijöinä.

Päätoimittaja Eero Salmelainen julkaisi *Lukemista Nuorisolle* -lehden kirjoituksia uudelleen kirjoissaan. Hänen *Pääskyisen Pakinat* -teoksensa, jota käytettiin koulujen lukukirjana, ilmestyi ensimmäisen kerran vuonna 1857, ja siihen valikoituivat muun muassa *Satu Pienestä Paavosta*, *Parahin kiitos* ja *Kaarina Mau-nutar*. *Muuriainen ja Paimen* -faabelin Salmelainen julkaisi uudelleen *Suomen kansan satuja ja tarinoita* -kokoelmansa kolmannessa osassa vuonna 1863 nimellä *Hämähäkki ja Muuriaiset*. *Weljesten perintö* -sadun Salmelainen liitti puolestaan *Suomen kansan satuja ja tarinoita* -kokoelmansa neljännen osan (1866) saduksi. Kansansivistystyön alkuvaiheissa on nähtävissä myös häivähdys työväen huomioimista.

Lähteet

Lehdet

Helsingfors Tidningar
Kuopio Tidning
Litteraturblad
Lukemista Nuorisolle
Morgonbladet
Suometar
Wiborg
Åbo Underrättelser

Kirjallisuus

Apo, Satu. *Ihmesatujen historia*. Helsinki: SKS, 2018.
 Bengtsson, Niklas. *Sadunkertojat: Satuperinnettä Kaksoisvirranmaasta 1900-luvun alkuun*. Helsinki: Avain, 2019.
 Halila, Aimo. ”Kansanopetus.” Teoksessa *Suomen kulttuurihistoria*. Vol. 2, *Autonomian aika*, toimittaneet Päiviö Tommila, Aimo Reitala & Veikko Kallio, 165–174. 2. p. Helsinki: WSOY, 1983.